

Hela Sverige ska leva är en riksorganisation vars syfte är att ge allmännytta genom att verka för goda villkor i hela landet, en god landsbygdsutveckling och en god balans mellan stad och land. Vi företräder byarörelsen och stöttas av medlemsorganisationer som vill att Hela Sverige ska leva.

Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget.

Remissvar kommunutredning.

Namnet på utredningen är "Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget". Tyvärr handlar inte utredningen om detta utan är en upprepning av gamla tankemönster där storskalighet och centralisering är det enda som kan "rädda" de kommuner som enligt utredningen benämns som "avlägset belägna". Det är beklagligt att kommunutredningen endast blickar bakåt och inte visar på några positiva framtidsutsikter.

Remissvaret är uppbyggt på följande sätt

Första delen är kommentarer på utredningen och dess skrivningar, argumentation och ansatser samt det perspektiv vi tycker saknas. Om utredningen är citerad i text är denna kursiv. Del två är kommentarer till de enskilda förslagen som utredningen lagt (punkt för punkt).

Sammanfattning

Om man summerar de 760 sidorna är kommunsammanslagning det enda förslag man kommit fram till. De övriga förslagen är ganska tama och kommer inte på kort sikt förändra någonting. I princip alla förslag föreslås hamna i nya utredningar. Vi anser därmed att utredningens förslag inte är något att gå vidare med.

Utredningens utgångspunkt är felaktig

Överlag har man börjat i fel ände. Redan första sidan (23) vittnar om vilken syn som utredningen utgått ifrån och det genomsyrar hela dokumentet. Citat "*Kommunerna ställs dock inför stora utmaningar bl a till följd av den demografiska utvecklingen och den snabba urbaniseringstakten*" Utgångspunkten att det är urbaniseringstakten som påverka kommer senare under utredningen att nyanseras (Sid 161). Man bör redan här varna alla äldre som vill läsa kommunutredningen där de genomgående utmålas som problemet.

Det som tydligt framgår är att det är framförallt demografi och geografi som påverka kommunernas driftsbudget. Det borde vara så att det är det man försöker kompensera. De som är äldre i vårt land och bor på olika geografiska platser för att de valt de är värda att få en likvärdig omsorg och omvårdnad om det behovet finns. Om det kostar olika beroende på platsens förutsättningar bör detta justeras genom ett extra tillskott till kommunen. Att som utredningen föreslå att slå samma kommuner förbättrar inte situationen. De skapar inte förändrad demografi eller förändrade geografiska förutsättningar. I så fall skulle väl en omfördelning av pengar vara en bättre lösning än göra kommunerna ännu till ytan större vilket inte alls påverka demografin eller befolkningmängden. Snarare tvärtom påskyndar centralisering och försvårar för människor att bo kvar.

Tidigare kommunsammanslagningar

Som man frågar får man svar. Hela utredningen har en utgångspunkt i att sammanslagningar är (den enda) lösningen och trots att man upprepade gånger inte kan finna varken ekonomiska eller effektivitetsbesparingar i empiriska underlag så är det ändå det man föreslår. Och att man med tidigare reformer med samma utgångspunkt, exempelvis den under 70-talet, kan visa att det inte på något sätt genererat de effekter man ville uppnå så är det obegripligt att man fortsätter i samma hjulspår. Det är till och med så att man i utredningen inte kan hitta kostnadseffektiviseringar genom samarbeten exempelvis gemensamma nämnder eller kommunförbund. Ändå envisas man med att föra fram denna linje.

Kommundelningar

Det finns många kommuner som kan vittna om att den ”kommunsammanslagning som skedde på 70-talet fortfarande inte skett mentalt. Exempelvis i Ragunda kommun betraktas fortfarande kommunen som att minst tre kommundelar (de gamla kommunerna Fors, Ragunda och Stugun) egentligen fyra då Borgvattnet slagits ihop med Stugun innan men betraktas som en egen enhet. Man ska också ha i åtanke att kommunen är till ytan lika stor som Blekinge. Denna mentala bild av tre kommuner i en kommun består generation efter generation. För att sammanslagning ska lyckas måste folks identitet vara samma, gemensam med den bygd man ska slås ihop med. Saknas samhörighet mellan bygderna, saknas också vilja att bidra till utveckling och skatteunderlag då tar man avstånd och motarbetar i stället för att bidra.

Det har efter 70-talet delats på kommuner med lyckat resultat som exempelvis i Sörmland då Gnesta och Trosa lämnade Nyköpings kommun i början av 90-talet.

Norsjö gick samman med Malå men skildes sedan åt efter en folkomröstning. Vi riskerar att samma sak händer igen om man tester denna gammelmåddiga modell som inte fungerade.

Ska hela Sverige leva?

Om svaret på frågan är: ja - vi vill att hela Sverige ska leva borde man gjort en helt annan utredning. Med en helt annan utgångspunkt och ansats. Man skulle ha börjat i andra änden. Att säga: vad behöver man ha för lägsta nivå för att en kommunal verksamhet ska vara fungerande och hur kan vi finansiera detta?

Det har under den senaste tiden växt fram en stark stat med goda finanser medan kommunernas ekonomi har försämrats och framförallt, som även utredningen påpekar, har klyftorna mellan kommunerna växt. Detta har fått pågått i flera decennier och nu kommer en ny utredning som inte kommer med ett enda konkret förslag som kommer förändra situationen för kommunerna.

Att föreslå samma lösning på dessa problem är bara att fortsätta med en nedåtgående spiral utan slut. Om lösningen om storskalighet vore det bästa varför har man då olika nivåer och kommuner? Skulle det inte räcka med en enda stor kommun då av hela Sverige? Centralisera allt. Det är en absurd tanke men om man drar saker till sin spets visar det på det absurda i vissa förslag.

Vad är det som kostar?

Kommunutredningen konstaterar att 86% av kommunernas kostnader går till skolan och äldreomsorg. Att tro att man kan hitta besparingar genom sammanslagningar av kommuner inom dessa områden säger sig själv att vara svårt om inte man tvångsflyttar äldre människor från sina hembygder eller stänger ner skolor. Det enda det skulle skapa är att man tar död på delar av Sverige, framförallt i de delar som naturresurser samt mat- och energiförsörjning finns.

Vad går pengarna till?

I kapitel 5 som handlar om kommunernas verksamhet och olika former för kommunal samverkan redogörs för kommunernas kostnader. Det är mycket intressant läsning då man egentligen kan summera

det med de kommuner man anser ha problem har fler äldre i sin befolkning. Och det kostar mer i den kommunala verksamheten med äldreomsorg än exempelvis barnomsorg.

Man kan också läsa att de kommuner som utpekar som "avlägset belägna" lägger mer pengar på frivillig verksamhet. Förklaringen till detta är ju att staten tycker om att finansiera verksamhet som är nära beläget riksdagshuset. Stockholm får exempelvis 44% av det statliga kulturstödet. Och mest pengar för infrastruktur och har flest statliga jobb osv. Då staten inte satsar på kultur eller infrastruktur i vad de betraktar som avlägset belägna delar av landet måste kommunen kompensera för detta. Samma gäller regioner där regioncentra som exempelvis Umeå eller Östersund får mer pengar av den regionala delen i form av kultur, infrastruktur och jobb än andra delar av regionen.

Kvalitet

Kommunutredningen ägnar ett kapitel åt kvalitetsaspekten men det lämnar mer frågor än svar. Underlagen är för små eller slutsatserna om kvalitet beroende på storlek är vaga. Det är också en fara med den eviga jakten på mätbarhet och jämförelser mellan kommuner som också bygger på förväntningar och ofta en urban norm. Detta kan vi se i olika rankningar där ofta "små" kommuner (som är stora till ytan) missgynnas.

Kommunal ekonomi

Det är ganska enkelt idag hur kommunens ekonomi byggs upp - även fast det finns en viss utjämning. Om en kommun har ett "lagom" antal personer skrivna i kommunen som har en bra inkomst och inte "kostar" välfärden (genom äldreomsorg eller dylikt) har kommunen en bra driftsekonomi.

Detta faktum är svårt att ändra. Vi kan stäva efter åtgärder så att fler har jobb, det förbättrar kommunen ekonomi men att spara på de gamla borde inte vara ett alternativ oavsett om de bor i Dorotea eller Danderyd.

I spåren av pandemin lyfts nu budskapet att vi ska ha "en åldringsvård i världsklass" – vad innebär det apropå ovan?

Vart finns resurserna

Ett område som inte är tillåtet i dessa typer av utredningar att kolla närmare på är just frågan om naturresurser, vart de finns, hur mycket det är och vad de ger till Sverige och vad de inte ger lokalt. Det är viktigt att ha i åtanke vart naturresurser finns och vart energi produceras. Här är landsbygdens bidrag ovärderligt men det nämns inte i kommunutredningen med ett ord. Frågan aktualiseras när region Stockholm säger att de inte har råd med förändringen i kostnadsutjämningen på grund av corona.

Det ser olika ut

Det borde vara så att vi accepterar att kommunerna ser olika ut. Precis som att människor har olika förutsättningar, intressen, kapacitet och förmågor har kommuner också det. Det är exempelvis svårt att producera energi i gamla stan. Om staten ska göra nått är det att stärka dessa olikheter, mångfalden och skapa förutsättning för just den platsen med sina unika förutsättningar kan utvecklas.

Mediankommunen är 16 000 invånare. Stora delar av utredningen utgår ifrån andra typer av kommuner där en dyster bild målas upp. Men man måste ha i beaktan att även om detta är "medlet" kan det även finnas delar av kommunen som har befolkningsökning eller tvärtom eller områden där inkomsterna är höga och tvärtom samma kommun. Exempelvis Stockholms län med kommuner som har skärgård.

Så här skriver Klas Fritzon i Tillväxtverkets blogg¹

”Kanske är min insikt bara medelmåttig. Den om att vi bör vara misstänksamma mot alla genomsnitt. Det är föga tröst att sjön är nio meter djup i genomsnitt, när jag precis kört på grund. Det är föga tröst att åtta av tio hushåll i din region har tillgång till fiber, när du inte har. Genomsnitt förför. Vem faller inte för siffror som förenklar tillvaron och gör världen enklare att förstå? Kom dock ihåg att en siffra över ett genomsnitt – vilket som helst – bara är en version av verkligheten.”

Det som tappas bort i detta är att det finns skillnader inom kommuner. Och hela utredningen har en storleksfixering där större är bättre. Utan att egentligen föra detta i bevisning. Man har inte heller procentuella jämförelser utan numerära vilket kan bli missvisande.

Vad är viktigast?

Om man inte har mat på bordet, tak över huvudet eller ett en inkomst är det de man börjar med.

Om kommunutredningen velat göra skillnad kunde man ha börjat i att se vilken välfärd bör vi ha i hela landet (oavsett hur kommunen ser ut) och hur kan vi finansiera det genom gemensamma krafter? Man kunde utgått från den samhällets behovstrappa vi i Hela Sverige ska leva tagit fram och satt minsta nivåer för acceptabel²

Utifrån det kan man se vad för skillnader som måste utjämnas och göra det. Istället utgår utredningen från organisation och centralisering som lösning.

Det blir tydligt när man skriver ”*urbanisering och den demografiska utvecklingen innebär en tilltagande polarisering mellan stora och små kommuner*” (363). Är det verkligen dessa aspekter som gör att polariseringen ökar? Är det inte förståelsen som saknas om olika förutsättningar, om den upplevda orättvisan mellan kommuner som ökar polariseringen om att vi idag mer och mer saknar gemensamma bilder av samhället och förståelse för varandra? Att politikproduktionen på nationell nivå utgår från vissa typer av kommunerna förutsättningar, att media försvinner från delar av landet osv.

Den pågående utvecklingen i sammanhanget känner jag förstärker bilden av ”vi och dom”. Det är inte bra med knutna nävar i fickorna.

Vad är avlägset?

Att man också genomgående använder tillväxtanalys kommunkategorier skapar en stark känsla av urban norm i hela utredningen. Vissa delar av utredningen stärker det genom att man har ett sätt att beskriva och skildra dessa kommuner.

Vi skulle än en gång vilja understryka att den kommunindelning som använts (förklaring från sid 154) är en mycket fördomsfull och illa benämning av kommuner vilket skapar en känsla genom hela utredningen som smakar illa i munnen. Det är ett mycket tydligt exempel på hur den urbana normen är rådande i samhället att man utan att reflektera kan beskriva platser som ”mycket avlägset belägna”. Det vill säga avlägset från en storstad eller en annan stad. Men de som bor där tycker inte att det är avlägset beläget. Det är nära. Där kan storstaden som man refererar till vara det som är avlägset beläget. Vi hoppas att det är sista gången vi ser denna kommunkategorisering i en utredning.

Se ner på kommuner

¹ <https://tillvaxtverket.se/om-tillvaxtverket/bloggen/bloggartiklar/2020-05-27-att-balansera-det-genomsnittliga.html>

² https://www.youtube.com/watch?v=2FRdfTE_hIU&feature=emb_title

Utredningen har som tidigare nämnts ett helt felaktigt angreppssätt vilket genomsyrar formuleringar och argumentation. Det blir extra tydligt i vissa stycken som nedan (sid 179) där man kan tolka det som att i krympande kommuner finns inte kompetens, man förstår inte att man måste dra ner verksamheten, man har inte strategier för detta och att folk inte förstår varför det är så här och att de protesterar för att de har en ”känsla av samhället monteras ner”.

En krympande och åldrande befolkning ställer stora krav på kommunernas anpassnings- och omställningsförmåga. Samtidigt visar Sysner och Olaussons studier att det kan vara politiskt svårt att manifesteras befolkningsminskningen genom att fatta långsiktiga beslut om neddragningar i verksamheten; sådana beslut möter ofta protester från dem som berörs av besluten, exempelvis när skolor läggs ned.

Känslan av att samhället monteras ned kan med andra ord verka hindrande för nödvändiga anpassningar av den kommunala verksamheten till nya demografiska och ekonomiska förutsättningar. Samtidigt finns det utan tvekan ett behov av att kommuner formulerar strategier för att möta de utmaningar som en befolkningsminskning innebär. Det finns exempel på kommuner som både har lyckats formulera långsiktiga mål för en omstrukturering av den kommunala verksamheten och strategier för att utveckla kommunen med syfte i minskande kommuner att förklara behovet av anpassning efter försämrade ekonomiska förutsättningar och samtidigt söka skapa engagemang och framtidstro.

Uppgiften blir inte enklare av att kapaciteten att begränsa den negativa befolkningsutvecklingen för ett strategiskt handlande ofta är alltför begränsad i små och krympande kommuner, bl.a. på grund av svårigheten att rekrytera ledande tjänstepersoner. De kommuner som har det största behovet av att utveckla strategier för att hantera en långvarig befolkningsminskning tenderar ofta att ha de minsta resurserna för att utarbeta

Det är ingen tvekan om att de folkevalda i kommuner med långvarig befolkningsminskning har ett svårt uppdrag. De förändringar som måste genomföras på grund av minskade elevkullar och en mer begränsad ekonomi uppskattas inte av medborgarna. I stället möts såväl förtroendevalda som tjänstepersoner ofta av misstro när de ska föra en diskussion med medborgarna om nödvändiga prioriteringar och förändringar av organisationen av kommunens verksamheter.

Först och främst är det inte en ”känsla” utan en realitet. En nedlagd skola är en nedlagd skola det vill säga en nedmontering av välfärd. Att man protesterar mot detta beror inte på att man ”inte förstår” utan att det i grund och botten är en orättvisa att centralisering, jakt på besparingar i de viktigaste områdena inom välfärd som skola och äldreomsorg fortsätter när staten utökar sina myndigheter och lägger pengarna på andra områden samtidigt som dessa kommuner går på knäna och inte får något tillbaka av de naturresurser som produceras i kommunerna.

Det handlar inte heller om kompetensbrist eller att kommunerna inte har strategier – eller inte ”vill förstå” utan om att systemet som det ser ut nu påskyndar denna utveckling och kommunerna gör allt för att inte höja skatten, få pengarna att räcka till, göra alla pålagor staten kräver och samtidigt ”tävla” med andra kommuner om attraktivitet när staten samtidigt driver på centralisering, försämrar infrastruktur och utbildningsmöjligheter och arbetstillfällen. Inte ser till att bygga ut bredband eller stötta lokal kultur osv.

Dessa kommuner har under de senaste decennierna krympt sin verksamhet hela tiden. Lagt ner när det är ett absolut måste, anpassat, försökt göra så bra som det går och lyckats men snart finns det ingen ost att hyvla av kvar. Om kommunerna INTE anpassat sig exempelvis när befolkningen halverats skulle skattesatsen vara betydligt högre än vad den är idag.

Denna del är ett exempel på härskarteknik där man omskriver kommunerna genom förminskning (de förstår och kan inte) Osynliggörande (det jobb som gjorts omnämns inte) Påförande av skuld och skam (de har inte kompetens – de har en ”känsla av” de är deras eget fel att de inte fattar.)

Attraktivitet

Vi som jobbat länge med dessa frågor om platser och platsers utveckling känner snabbt igen tankemönstret som varit rådande de senaste åren. Man talar om ”attraktivitet” men inte vad som ligger i begreppet för det är redan underförstått. Första gången det kommer i utredningen är sid 28 där attraktiviteten är förknippad med kompetensförsörjning. Under kapitlet andra typer av utmaningar står det: *”Orsakerna verkar helt enkelt vara att de större regionerna har ett större utbud av arbetsplatser, utbildningsmöjligheter samt kultur och fritidsaktiviteter. Det är också värt att understryka att det är de yngre och högtbildade personerna som är mest rörliga. Nästan 9 av 10 av dem som flyttar mellan två kommuner är personer mellan 18 och 40 år. Det är ofta de större, växande platsernas attraktivitet i form av service och upplevelser som dessa yngre och välutbildade personer söker”*

Det borde inte vara så att kommuner tvingas in i en skönhetstävling och ska springa på bollar om vem som är mest attraktiv. Oavsett plats borde det finnas en grundläggande välfärd. Och det ska kommunen ha som uppgift. Därutöver kan platsens unika förutsättningar skapa möjlighet för olika människor att hitta just den plats som de vill bo på. Just nu pågår en ojämn tävling där det finns tydliga förlorare och framförallt många skattekronor som läggs på PR.

Vad gäller om en plats är attraktiv eller ej kan inte per definition utgå ifrån hur många boende som finns på en plats. Om en plats är attraktiv eller ej är högst personligt. Det handlar också om hur platsen speglas i media, hur den betraktas av politiker, hur den omtalas och vilka rådande normer som finns i samhället över vad som är attraktivt och inte.

Det kan också förändras snabbt exempelvis nu ser vi hur det i pandemins spår växer fram ett annat sätt att arbeta på och platser omvärderas. Allt fler väljer att lämna storstäderna till förmån för ett liv på landsbygden. Under pandemin upptäcker fler möjligheten att arbeta på distans och gärna från ett ruralt område. Om infrastrukturen finns på plats kan Sveriges landsbygder leverera värden som i framtiden kan bidra till en hållbar samhällsutveckling.

Mycket större fråga

Kommunutredningen blottar en mycket större fråga: vilket samhälle vill vi ha? Vill vi att hela Sverige ska leva. Att det ska finnas körbara vägar, skolor, möjligheten att bo i sin hembygd på äldre dar, en simhall, möjligheten att bygga ett hus i glesbygden, ett fungerande VA-system och så vidare. Om svaret på den frågan är ja så måste man göra något och det är igår. Idag dräneras vissa kommuner på kompetens och resurser. Allt utgår ifrån hur många som bor på platsen och inte vad platsen i övrigt bidrar med. Vi kan inte vänta på fler utredningar som är fantasilösa pappersprodukter.

Asymmetriska lösningar

Utredningen kommer att konstatera att asymmetriska lösningar inte är en bra idé. Det skulle bara skapa svårigheter i ansvarsutkrävande, ännu mer oreda över vem som ansvarar för vad och i förlängningen A- och B-kommuner. Där håller vi med. Däremot bör försöksverksamhet prövas och utökas.

Vända på perspektiven

Det finns en stark norm att man ska flytta upp ansvar i hierarkin för det finns mer ”kompetens” inom stat eller region. Först och främst är kompetens vanskligt då det kan finnas oerhört mycket kunskap men inte traditionella formella bevis för detta. Vad för slags kompetens som behövs och efterfrågas kan också se olika ut i olika situationer. Utredningen resonerar i termer av avsaknad av kompetens, svårighet att skaffa kompetens, kompetensförsörjning osv.

Det man kan konstatera är att på alla nivåer har en centralisering av arbetskraft skett inom tjänstemannayrken. Statliga jobb har centraliserats framförallt till Stockholm³. I regionerna har jobben centraliserats till vad som brukar benämnas som regioncentra och på kommunala nivå har tjänstemannayrken centraliserats till staden eller en tätort. Detta har skett samtidigt som fler och fler krav på dokumentation, planer och administration har påkallats från alla nivåer. Yrkesgrupper som håller på med detta har ökat i omfattning. Det innebär att de kostnader som kommuner har för verksamheten ökar vad gäller dessa uppgifter så även kraven från alla nivåer. Detta har skett löpande utan diskussion på demokratisk nivå hur man vill ha det. Ska våra pengar gå till ytterligare en utredning. Eller ska de läggas på en undersköterska, hemtjänstpersonal eller förskollärare?

Cirka 266 000 personer har en anställning inom den statliga sektorn. Av dessa arbetar cirka 34 procent i Mellersta Sverige, 30 procent i Stockholms län, 20 procent i Södra Sverige och 15 procent i Norra Sverige.

Vi har tappat tron på att var och en tar ansvar och sköter sin uppgift. Att kommuner klarar av att sköta sina uppgifter på ”rätt” sätt. Utredningen pekar på hur nationella politiker vill styra skolan genom att peppra dessa med olika riktade stadsbidrag vilket gynnar vissa typer av kommuner (de administrativt starka) och missgynnar andra. Vi har skapat en ekonomiska starkt statlig nivå med ca 220 myndigheter varav många som sitter och administrerar planer och utredningar och kontrollerar vad kommuner gör.

Att istället vända på perspektivet. Ge lokalsamhället tillsammans med den kommunala nivån förtroendet att klara av välfärdsuppgifterna. Att bygga samhället tillsammans på den plats som man valt att leva sitt liv på. Men att se till att det då finns tillräckligt med medel och resurser för att göra detta. Att hitta ett system som garanterar en grundläggande välfärd utan stora skillnader utifrån motivet att alla behövs och bygga därifrån hade varit en intressantare och mer framkomlig väg för att lösa problemen.

Att vända på perspektiven är att ju att ge kommunerna fler av de uppgifter som ska skötas då detta ändå sker idag men utan finansiering. Där arbetsförmedlingen är det senaste i raden av exempel. Kommunen kan aldrig ta sin hand ifrån att lösa de problem som finns där. Både det folkliga tryck som finns men också det ansvar och den känsla man har för hembygden gör det svårt. Men staten är så långt ifrån och kan med ett pennstreck eller en reform ändra förutsättningarna och inte behöva stå till svars för det. Om fler uppgifter ges till den kommunala nivån ökar antal arbetstillfällen, ökar arbetsmarknaden, stärker ekonomin och ger fler möjligheter till kombinationer av tjänster. Men också att just det kan anpassas till de lokala förutsättningarna.

Ett annat perspektiv man kan vrida och vända på är att det kanske är så att vi ska ha fler kommuner inte färre. Det finns exempel i länder med mycket mindre kommunala enheter som fungerar. I en kommun med färre antal i befolkningen är det nära till kommunpolitiken och man känner sina förtroendevalda. I en kommun med större befolkningstäthet är det i många som inte vet vem som bestämmer i kommunen. Frågan skulle kunna ställas (istället för hur liten kan en kommun bli) – hur stor kan en kommun bli. Det kan vara en idé att göra mindre enheter av befolkningsmässigt stora kommuner för att minska avståndet. Det skulle kunna öka demokratin och det lokala engagemanget. I kombination med mindre administrativa krav och ökade möjligheter för samverkan kanske det är en lösning? Det handlar ju om vad man vill åstadkomma.

Urbanisering

³ https://www.regeringen.se/4b136a/contentassets/acec663a156a41659021e0e1387e713d/sou-2017_1_web.pdf

Redan i början av utredningen syns tydligt den världsbild och tankemönster som färgat utredningen då det är en mycket traditionell bild som målas upp där formuleringen är ”och den snabba urbaniseringstakten”. Men utan att reflektera kring detta då. På sid 159 köper man Stockholms handelskammarens framtidsprognos rakt av utan att problematisera där de påstår att var fjärde svensk kommer bo i Stockholm år 2035. Trots att statistik nu visar att utflyttningen från Stockholm är mer än inflyttning.

Kapitel 6 ”Demografisk utveckling och territoriella förutsättningar” är ett trött kapitel med återupprepningar av den rådande världsbilden som funnits den senaste tiden. Det finns så klart en korrekthet i hur befolkningsutvecklingen skett men egentligen inga studier som visar på att den tolkning man gör av varför det blivit så är korrekta. Det antas vara så att (läs alla) människor ville/vill bo i urbana miljöer och att det är det som drivit på urbaniseringen. Att krav på högre utbildning, centraliserad högre utbildning, centralisering av statliga jobb, underminering av bostadspriser och marknader skett med politisk kraft ibland genom tvångsmedel finns inte med i beskrivningen.

Pågående samhällsomvandling kräver ringleder för att hantera urbanisering istället borde skapa möjlighet att flytta jobb och bygga boende i glesbygderna. Om man satsar på infrastruktur med vägar, buss, räddningstjänst, service tillsammans med fiber och andra förutsättningar kan det underlätta problemen med urbaniseringen.

Demokrati

De senaste decennierna har förändrats i riktning mot ett tillstånd där intresset för demokrati och därmed ansvarstagandet för det gemensamma har minskat. En för samhället mycket olycklig utveckling. I många sammanhang förknippas också demokrati mera med rättigheter än med skyldigheter, och frihet tycks liktydigt med den egna och familjens individuella framgång i förhållande till gemenskap och solidaritet med dem man delar sitt samhällsliga liv med.

Utarmningen av kultur och livsformer på landsbygden, i skärgården och i förorten liksom i stora delar av världen kan tolkas som ett uttryck för detta. Effekten av denna utveckling är enkel att notera. Det saknas många gånger en ömsesidig och kvalitativ dialog mellan centrumets politiska och administrativa företrädare och periferins medborgare och civilsamhällets organisationer. En dialog som inte enbart är ett skådebröd utan leder till nödvändiga förändringar och utvecklingsåtgärder.

Politiken har fått mer karaktär av att ”centrum” utfärdar regler och bestämmer villkoren för periferins människor än att deras synpunkter och förslag berikar den centrala politiken. Storstadsnormen länkad till städernas attraktivitet, ansamling av kapital, kultur och stora utbud av arbetstillfällen skymmer lokalsamhället och dess basala betydelse för en hållbar utveckling och försörjning. Och, möjligheten att leva ett mycket gott liv i båda land och stad!

Utvecklingen av det demokratiska samhället har gått åt helt fel håll. Vår tids stora berättigade fokus på hållbar utveckling måste även handla om att människor inte bara tänker hållbart beträffande ekonomi och miljö utan också tar ansvar och engagerar sig i det egna närsamhällets skötsel och utveckling i förtroende tillsammans med andra. Att medborgaren har både rättigheter och skyldigheter i förhållande till samhället.

Den demokratiska trenden är rakt motsatt, den försvårar snarare än att göra det möjligt för fler medborgare att på ett demokratiskt och ansvarsfullt sätt var delaktiga i och ha inflytande över det politiska beslutsfattandet. Tillgången till förtroendevalda politiker i den rollen har minskat dramatiskt liksom den geografiska tätheten av politikens administrativa centra.

Allt färre politiker bestämmer för alltfler medborgare. Sedan 1951 har befolkningen ökat med 2,7 miljoner invånare samtidigt som antal förtroendevalda minskat från cirka 200 000 till 38 000. Före kommunsammanslagning i början av 1950-talet fanns 2 500 kommuner vilket kan jämföras med dagens 290. Förutom den stora minskningen av antalet förtroendevalda lades tusentals kommunalkontor med egna resurser och egen administration ner. Speciellt drabbade detta landsbygden och skärgårdarna. Och klyftan mellan centrum och periferi accentuerades.

Samtidigt finns idag, utanför partipolitikens domäner, ett stort ideellt engagemang med ökat medvetande och ansvarstagande inför framtiden. I ett globalt perspektiv handlar det om miljöhoten som innebär en reducering av den naturgrundlag som är människans förutsättning för ett liv på jorden.

På lokal nivå griper också omställningsfrågorna in, men här tillsammans med många vardagspraktiska frågor för att bygden skall överleva och utvecklas. Det måste finnas en fungerande lokal infrastruktur med tillgång till skola, affär, bredband, kommunikationer, sjukvård och annan service. Behovet av arbetstillfällen och möjlighet till finansiering för privatpersoners, företags och samhällets utveckling är andra viktiga frågor i bygderna.

Under senare år har det blivit allt vanligare att lokala utvecklingsgrupper och grupper inom omställningsrörelsen utarbetar lokala utvecklingsplaner eller omställningsplaner med ett större helhetsgrepp för lokalsamhällets utveckling. Mer och mer handlar det om att civilsamhällets organisationer lokalt tar sig än ansvarsområden som den lilla kommunen skulle ha ansvarat för om den funnits kvar. Eller som marknaden lämnat på grund av för liten lönsamhet.

Hela Sverige ska leva omfattar över 5 000 lokala utvecklingsgrupper i hela landet och Skärgårdarnas Riksförbund organiserar föreningar på öar och skärgård med sina speciella frågor. Det är detta civila engagemang som måste ges nya, legitimerade och stärkta vägar till ett konkret inflytande. 'Första nivån' är ett förslag till en modell för lokal demokratisk organisering som visar hur engagemang och kreativitet i civilsamhällets och den representativa demokratins organisationer kan samverka som en del i en lokal utveckling⁴.

Demokratintresse

I utredningen är man på ett flertal ställen inne på att demokratin kan försämrats om avståndet till politiken blir större. Det finns också risker i att färre engagerar sig eller inte kan engageras sig om förutsättningarna för det försämrats. I många kommuner med färre antal invånare är kontakten till politiken närmare och bättre. En del som skulle kunna argumentera för när det blir stora folkmängder är att politiken tappar kontakten med sina väljare. Så det i sig skulle kunna vara ett argument för att göra mindre enheter.

Även i detta kapitel som har med "Kommunal demokrati och politikens representation" finns den urbana normen närvarande. Man skriver:

Politiken i större kommuner är också mer inriktad på den nationella nivån. Intresset för politik är generellt sett större i större kommuner och man diskuterar i större utsträckning mer generella politiska frågor, utan omedelbar anknytning till kommunen. Det sistnämnda är också väsentligen avhängigt av den sociala sammansättningen i kommunen, i första hand utbildningsnivån.

Detta påstående har ingen källa. Och det har med hur man definierar "intresse för politik" att göra. Vi upplever att det finns ett oerhört starkt samhällsengagemang i hela Sverige inte minst i landsbygdsorter där

⁴ Första nivån – lokal demokrati, planering och finansiering för en hållbar samhällsutveckling - Ulla Herlitz & Hans Arén 2016

politiken – eller avsaknad av politik – skapar stort intresse för lokala frågor. Frågan är om det är intresset som är olika eller om det är sättet att uttrycka det på som ser olika ut?

Lokal nivå

Om vi ska bygga ett starkt samhälle med engagerade människor så är den lokala nivån avgörande. Det är där man känner att man vill vara med och påverka. Att stäva efter mindre enheter som kan involvera civilsamhället är rätt sätt att gå. Där finns kunskapen om platsen och de kreativa idéerna för att lösa samhällsutmaningarna. Att skapa bättre förutsättningar för det borde vara en prioritet på alla nivåer.

I utredningen nämns detta arbete väldigt översiktligt (558-561) där också Svågadalen finns som exempel⁵.

Kommunernas samverkan med civilsamhällets organisationer och då särskilt de samhällsföreningar och byalag som verkar på landsbygden bör stärkas. Agenda 2030 tar upp en sådan samverkan särskilt under Mål 17:17.

Exempelvis har en av våra länsavdelningen ”Hela Sverige ska leva Kronoberg” över 200 föreningar som medlemmar som var och en verkar inom sin bygd för att höja service och gemenskap.

Vi vill peka på några möjligheter till samverkan med kommun och region där vi menar att det gagnar både civilsamhället och offentlig sektor.

- stötta organisationer som vill inspirera och hjälpa civilsamhället så att fler bygdebolag bildas över hela Sverige. Då tänker vi särskilt på att främja de som vill starta SVB-aktiebolag (särskild vinstbegränsning).

Denna bolagsform tillkom år 2006. Vi föreslår att villkoren kring denna bolagsform ses över så att fler bygder väljer att starta sådana bolag.

- genom att stärka civilsamhällets organisering på landsbygden så blir man också en mer intressant part för kommunerna att samverka med. En sådan fråga är beredskap. Tillsätt en arbetsgrupp på nationell nivå för att om möjligt utarbeta en arbetsmodell för en sådan uppgift. Beredskapen vad gäller kriser inom elbortfall, skogsbränder, översvämningar, klimatkriser, livsmedelsförsörjning och pandemier är mycket viktigt att höja.

Kompetens

Delar av kommunutredningen för resonemang kring kompetens. Där finns förslag om avskrivning av studielån med mera. Men det är i detta sammanhang också viktigt att resonera kring möjligheter att kunna studera på hemorten och inte som i vissa fall tvingas flytta redan i gymnasiet. Frågan om hur kommuner/bygder utan gymnasium och högre utbildningar locka kompetensen åter efter utbildningsinsatser är av högsta relevans. Men också hur man kan skapa fler utbildningsmöjligheter närmare hemorten.

Digitalisering

Kommunutredningen tar upp digitalisering, automatisering och robotteknik. Precis som man på 60-talet aldrig skulle kunna föreställa sig den värld vi har nu med smartphones och bredband lika lite kan vi föreställa oss hur det ser ut om 50 år med den teknikutveckling som är. Det kommer med största sannolikhet förändra strukturer och behovet inom kommunal sektor. Innan motorsågen och skogsmaskiner behövdes flera hundra män i skogen för att göra det en person gör idag.

⁵ https://helasverige.se/fileadmin/user_upload/HSSL_Kansli/nyheter/material_2017/Den_foersta_samhallsnivaan_2017.pdf

Det är dock svårt för många kommuner med mindre befolkning att vara early adapters. Vilket också utredningen visar på. Det kan heller inte vara klokt att 290 kommuner ska göra egna lösningar och system för liknande verksamhet.

Utredningen snör in på frågor som inte är de mest relevanta i detta fall som integritet och rättsliga frågor. Dessa frågor gäller generellt för all typ av digitalisering oavsett om det är kommun, stat, region eller myndigheter och organisationer.

När man jobbade intensivt med digitalisering i början var ett stort problem ”identifikation”, hur kan man lita på att personen som loggar in och kan komma åt e-tjänster är den som den utger sig för att vara? Olika lösningar, inloggnings osv gjordes i kommunerna. Sedan kom Bank-ID som har underlättat enormt för alla myndigheter där ett system som är kopplat till din bank som identifikation öppnar dörrar. Den typ av initiativ och system är det som verkligen för skillnad för många.

En av de viktigaste frågorna nu är utbyggnaden som är undermålig i glesbygd. Där saknar hälften tillgång till bredband⁶. Det finns en tendens att man ska hitta ”alternativa” lösningar för det som återstår medan vi hävdar att just bygga ut fiber i hela Sverige är absolut nödvändigt om man ens ska börja fundera på digitalisering av kommunala tjänster. Det ska vara robust och säkert och likvärdigt.

Strategi (sid 567)

Under kapitlet 19 ”En strategi för stärkt kapacitet i kommunerna” är det svårt att vara konstruktiv då utredningen har en felaktig utgångspunkt och analys av situationen blir också strategins som dras av detta felaktig.

Bra i utredningen

Förutom de beskrivningar av civilsamhällets roll bland annat i migration (305) finns också påpekande om att vikten av god service (311) fjärrundervisning (313) kultur (313) statlig närvaro (314) infrastruktur (319) bredband (320) VA (322) som alla är viktiga och relevanta för att få fungerande verksamhet i kommunerna men där staten måste ta ett större ansvar.

Försökskommuner/områden

De delar som föreslår försöksverksamhet är goda intentioner och bör genomföras. Men utan tanken på kommunsammanslagningar. Att låta kommuner tillsammans med den första nivån (civilsamhället) hitta nya sätt för organisering och genomförande bör eftersträvas och underlättas. Fler testområden och frikommuner bör tillåtas. Man bör kunna lita på att de som bor på en plats också tar ansvar för den och dess utveckling.

Ökat bostadsbyggande i landsbygd

Redan före Corona fanns en påbörjad trend ”Gröna vågen 2.0” där folk har en önskan att flytta till landsbygd respektive bosätta sig på landsbygd för att kunna ha fem höns och en tupp, odla till husbehov, andas och vistas i frisk luft och naturen. Låta barnen växa upp där. Nu har denna trend påskyndats i och med Corona. Bostäder på landsbygden ökar och således har också priserna har stigit. Vi kommenterar detta mer under punkt **20.6.4**.

ÖVRIGA GENERELLA SYNPUNKTER

Kommunutredningen kan också stå som ett exempel på att man bör ha en redaktör eller annat för dessa

⁶ <https://www.byanatsforum.se/halften-av-landsbygdsborna-har-bredband/>

utredningar då det är oerhört många upprepningar och omotiverat många sidor i utredningen. Vilket gör den svårtillgänglig.

Kommentarer till utredningens förslag.

I följande del av remissvaret kommer vi gå igenom alla de förslag som utredningen lagt och kommentera dessa ett och ett.

Kommunsammanslagningar

Kommunutredningen föreslår att staten ska främja att kommuner genomför kommunsammanslagningar. Trots att man på upprepade tillfällen genom utredningen skriver att forskning på kommunsammanslagningar inte visat på resultat (sid 70) och att det ger små besparingar är det ändå det som utredningen i slutänden föreslår. För att ”motivera” kommunerna till att göra detta föreslås en muta i att ta över vissa skulder. Flera partier har skrivit reservationer och särskilda yttranden kring denna punkt.

20.1 STRUKTURELLA ÅTGÄRDER - UTREDNINGENS FÖRSLAG.

20.1 Utredningens bedömning: Samverkan mellan kommuner skapar förutsättningar för stärkt driftskapacitet i kommunerna. En mer strategisk samverkan bör dock utvecklas för att större effekter på kommunernas kapacitet ska erhållas. Sammanläggningar av kommuner kan stärka både kommunernas drifts- och utvecklingskapacitet. Utvecklingen i ett framtidsperspektiv pekar på ett behov av förändringar i kommunstrukturen för att värna den decentraliserade samhällsmodellen. En förutsättning för kommunsammanläggningar är att de bygger på frivillighet.

Staten bör främja en utveckling som leder till att kommuner utvecklar mer strategisk samverkan eller genomför frivilliga kommunsammanläggningar.

20.1.1 Stöd och incitament för strategisk samverkan och frivillig sammanläggning av kommuner

Utredningens förslag: Ett statsbidrag införs för kommuner som vill bedriva utvecklingsarbete inriktat på att åstadkomma en mer strategisk samverkan eller en frivillig sammanläggning. Statsbidraget får användas till kostnader för utvecklingsarbete som bedrivs av två eller fler kommuner tillsammans.

Kommundelegeringen (se avsnitt 20.1.3) ges i uppdrag att föreslå den närmare utformningen av statsbidraget. I uppdraget ingår även att handlägga ansökningar om statsbidraget, främja erfarenhetsutbyte mellan kommuner som får statsbidraget samt följa upp och utvärdera kommunernas arbete med utveckling av en strategisk samverkan och arbete inriktat på frivillig sammanläggning.

Ekonomiskt incitament för frivilliga kommunsammanläggningar

Utredningens förslag: Staten tar över skulder från kommuner som frivilligt genomför kommunsammanläggningar. De skulder som kan tas över av staten är:

- långfristiga skulder till bank- och kreditinstitut

- avsättningar för pensionsförpliktelser och pensionsförpliktelser som enligt lagen (2018:597) om kommunal bokföring och redovisning, ska redovisas som ansvarsförbindelser.

Regeringen tillsätter en utredning som analyserar de närmare tekniska och juridiska aspekterna av förslaget och tar fram ett mer detaljerat förslag.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer **inte** de förslag som utredningen lagt. Att slå ihop redan till ytan stora kommuner kommer inte att avhjälpa den problematik man ser. Bland annat för att 86% av kommunen verksamhet är skola och äldreomsorg vilket inte kan effektiviseras genom kommunsammanslagningar.

Det finns också ett samband mellan nettokostnader och kommunkategori för vård- och omsorgsverksamheten. Mönstret synes vara att ju glesare och mer avlägsen landsbygdskommun, desto högre andel av nettokostnaderna som utgör vård- och omsorgsverksamheten. För avlägsna landsbygdskommuner utgjorde vård- och omsorgsverksamheten 46 procent av de totala nettokostnaderna medan de utgjorde 38 procent för storstadskommuner. En viktig förklaring till dessa samband ligger i demografiska faktorer, dvs. hur stor andel av respektive kommunkategoriers befolkning som utgörs av skolbarn respektive äldre.

I övrigt är det relativt små skillnader mellan de olika kommunkategoriernas nettokostnader. Storstadskommunerna har dock en något lägre andel frivillig verksamhet (5 procent) än mycket avlägsna landsbygdskommuner (knäppt 7 procent). Skillnaderna kan bero på olika politiska prioriteringar men även på de olika områdenas tillgång till utbud som andra än kommunen tillhandahåller.

Kommunsammanslagningar riskerar också att minska det demokratiska och lokala inflytandet vilket är förödande.

Om man vill fortsätta att slösa tid och pengar ska man genomföra detta förslag. Det kommer knappast att leda till några kommunsammanslagningar. Konsulter som kommer tjäna pengar på att utreda frågan och försöka förankra den i bygden. Det kommer innebära att lokalbefolkningen mobilisera mot en kommunsammanslagning. (Tänk dig att slå ihop två rivaliserande hockeylag) med krav på folkomröstningar till följd som också kostar pengar men framförallt kanaliseras de lokala engagemang på att vara emot nått istället för att lägga sitt engagemang till att jobba med lokal utveckling.

20.1 STRUKTURELLA ÅTGÄRDER - UTREDNINGENS FÖRSLAG.

20.1.2 Försöksverksamhet

Utredningens förslag: Regeringen initierar en försöksverksamhet där kommuner får ges undantag från bestämmelser i lag, förordning eller myndighetsföreskrift. Försöksverksamheten ska syfta till att pröva sätt att stärka kommuners kapacitet, möjliggöra anpassning av verksamhet till lokala förhållanden eller minska statliga regleringar. Försöken får avse strukturförändring eller verksamhetsutveckling.

Kommundlegationen (se avsnitt 20.1.3) ges i uppdrag att ta fram ett förslag om den närmare utformningen av försöksverksamheten. Kommundlegationen ska också ges i uppdrag att bereda ansökningar om försöksverksamhet, samt att följa och utvärdera försöken.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer förslag om försöksverksamhet och gärna i utökad omfattning. Arbetet bör göras i nära samverkan med lokalsamhället.

Stöd och analys

20.1.3 Former för stöd och analys för att stärka kommunernas kapacitet

En kommundelation inrättas

Utredningens förslag: En kommundelation inrättas inom Regeringskansliet. Kommundelationen och landshövdingarna ges i uppdrag att föra en dialog med kommuner om kapacitetsstärkande åtgärder, särskilt om strategisk samverkan och frivilliga sammanläggningar.

Kommundelationen ges dessutom i uppdrag att:

- förvalta bidraget till utveckling av strategisk samverkan och arbete inriktat mot frivilliga sammanläggningar (se avsnitt 20.1.1),
- sköta uppdraget om försöksverksamhet (se avsnitt 20.1.2), samt
- identifiera behov av studier om kapacitetsstärkande åtgärder för kommuner och ge forskare i uppdrag att genomföra sådana studier.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer förslag om kommundelation men inte att de ska läggas resurser på kommunsammanslagning men gentemot försöksverksamhet och studier om kapacitetsstärkande åtgärder. Det får dock inte bli en otymplig överrock som hämmar kreativa idéer.

Kunskapsutveckling och analys

Utredningens förslag: Statskontoret ges i uppdrag att följa och analysera övergripande frågor som är av väsentlig betydelse för kommunernas utveckling. I uppdraget ingår att identifiera och belysa behov av åtgärder vad gäller effektivisering samt strukturförändringar för kommunerna med hänsyn till utvecklingen inom kommunsektorn och dess omvärld. Uppdraget syftar till att öka kunskapen om kommunernas förutsättningar och utvecklingsbehov.

Mätning av kvalitet i kommunernas verksamhet

Utredningens förslag: Regeringen tar initiativ till att Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA) får i uppdrag att i samverkan med statliga myndigheter som på nationell nivå utövar tillsyn, utveckla statistik som mäter kvalitet i kommunernas verksamheter, och verka för att statliga myndigheter som på nationell nivå utövar tillsyn redovisar statistik på kommun- och kommunkategorinivå.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer förslag om utökad kunskap och analys samt mätning av kommunal verksamhet men höjer ett varningens tecken då det kan vara svårt att jämföra äpplen och päron. Här bör det finnas kunskap om urban norm och olika kommuners förutsättning när man väljer mätmetoder och underlag.

Statlig närvaro

20.2 Statens åtaganden och statlig närvaro i hela landet

Utredningens bedömning: Att staten sköter sina åtaganden har avgörande betydelse för att kommunerna ska ha tillräcklig kapacitet att utföra sitt uppdrag. Det handlar om att staten finansierar och utför de uppgifter den ansvarar för, och att staten följer finansieringsprincipen. Att staten på olika sätt är närvarande i kommunerna har dessutom avgörande betydelse för den lokala attraktiviteten och för företag och invånare.

Regeringen bör ta ett tydligt ansvar för statens åtaganden i kommunerna och utveckla det arbete som påbörjats med att garantera statlig närvaro i hela landet.

20.2.1 Omlokalisering av myndigheter och etablering av servicekontor

Under förra mandatperioden (2014–2018) beslutade regeringen att omlokalisera flera myndigheter och under innevarande mandatperiod inrättar regeringen fler statliga servicekontor i syfte att förstärka den statliga servicen i hela Sverige. Ambitionen är att inrättandet av servicekontor ska ske i samverkan med kommunerna. En ökning av antalet statliga arbetsplatser utanför storstadsområdena har väsentlig betydelse för att skapa en diversifierad arbetsmarknad, vilket även kan gynna kommunerna i deras rekrytering. Det är också av väsentlig betydelse att statliga arbetsplatser lokaliseras till orter utanför de största städerna och regioncentrumen. Statliga arbetsplatser bör också finnas i ytterområden i de större städerna och i de flesta kommuner.

Kommunutredningen vill tydligt markera att statlig närvaro inom av myndighetsverksamhet är av stor betydelse för att olika platser ska kunna fungera för människor, kommuner och företag. Det är därför angeläget att staten fortsätter att öka sin närvaro med grundläggande myndighetsfunktioner men också med fler statliga arbetsplatser även i kommuner som har en minskande befolkning och i socioekonomiskt utsatta områden i större och mellanstora städer.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer förslag till fullo

Kommunernas ekonomi

20.3.1 Kommunernas ekonomi - En statsbidragsprincip

Utredningens förslag: Regeringen lägger fram ett förslag om godkännande av en statsbidragsprincip till

riksdagen. Principen ger vägledning vid överväganden om att tillskapa riktade statsbidrag, samt vid utformning och hantering av sådana bidrag. Den tillämpas inte på kostnadsersättningar. Principen innebär följande:

- Staten ska primärt överväga att använda andra sätt än riktade statsbidrag när den vill styra hur kommunerna bedriver en verksamhet.
- Om riktade statsbidrag beslutas ska de om möjligt och lämpligt klustras (grupperas) inom olika kommunala verksamhetsområden.
- Riktade statsbidrag som inte har klustrats ska i regel vara tidsbegränsade så att de kan betalas ut under högst två år. Om riktade statsbidrag är tänkta att betalas ut under längre tid än två år ska medlen efter två år överföras till generella statsbidrag. Det ska finnas möjlighet till undantag från tvåårsregeln om det finns särskilda skäl.
- Ett riktat statsbidrag ska vara av en sådan storlek att en enskild kommun rimligen ska kunna finansiera en insats av någon betydelse för den, även med beaktande av administrativa kostnader för att söka och avrapportera bidraget.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer förslag om översyn av statsbidrag.

20.3.2 Kommunalekonomisk utjämning - En bred översyn

Utredningens förslag: Regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en bred översyn av det kommunalekonomiska utjämningssystemet, inklusive strukturbidraget. Syftet med översynen är att säkerställa att utjämningssystemet i tillräcklig grad kan ge kommunerna likvärdiga ekonomiska förutsättningar att kunna tillhandahålla sina invånare service oberoende av skattekraft och opåverkbara strukturellt betingade kostnader.

I uppdraget ska ingå att dels analysera om staten bör ta ett ökat finansiellt ansvar i utjämningssystemet när behovet av omfördelning mellan kommuner tilltar, dels vid behov lämna förslag på ändrad finansiering. Översynen ska också omfatta en kartläggning av faktorer inom utjämningssystemet som kan utgöra större hinder för sammanläggningar av kommuner, och vid behov ska förslag lämnas på hur dessa hinder kan undanröjas.

Utredningens bedömning: Regeringen bör överväga om det ska anges särskilt i utredningens direktiv att den ska undersöka om det finns tillväxthämmande incitament inom utjämningssystemet.

Regeringen bör också överväga om även utjämningen av kostnader för stöd och service till vissa funktionshindrade ska ses över. Regeringen bör vidare överväga andra åtgärder efter att översynen med tillhörande förslag har genomförts, om det kommunalekonomiska utjämningssystemet fortfarande inte i tillräcklig grad skapar likvärdiga ekonomiska förutsättningar för kommunerna. En sådan åtgärd kan vara att införa ett särskilt statsbidrag som kommuner med höga skattesatser kan ansöka om för att kunna sänka sin skattesats.

Löpande förvaltning och uppföljning av det kommunalekonomiska utjämningsystemet

Utredningens förslag: Regeringen tillser att det sker en löpande förvaltning och uppföljning av det kommunalekonomiska utjämningsystemet

Regeringen ger Tillväxtverket i uppdrag att förvalta och utveckla applikationen Struktur som utvecklats för att beräkna merkostnader för gles bebyggelsestruktur.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer förslag om översyn av kommunala skatteutjämningsystemet men understryker att detta inte kan ta för lång tid om inte andra ekonomiska kompensatoriska åtgärder sätts in omgående.

Det är också bra med löpande översyn av systemet.

Kommunernas kompetensförsörjning

20.4.1 Underlätta kommunernas personalrekrytering

Utredningens bedömning: Regeringen bör ta initiativ till generella åtgärder på nationell nivå som bidrar till rekryteringen till tjänster inom kommunernas verksamhetsområden. Åtgärderna bör syfta till att höja sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet i befolkningen, särskilt bland utrikes födda.

20.4.2 Nedskrivning av studieskulder

Utredningens förslag: Regeringen tar initiativ till att utreda möjligheten att minska studieskulder som administreras av Centrala studiestödsnämnden (CSN) och som avser studier som ingår i en utförd akademisk examen, för personer som är bosatta och yrkesverksamma i kommuner med särskilt stora utmaningar gällande kompetensförsörjning.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer förslag om underlättning av personalrekrytering och nedskrivning av studielån.

20.5 DIGITALISERING UTREDNINGENS FÖRSLAG.

20.5.1 Förvaltningsgemensam infrastruktur för grunddata och informationsutbyte

Utredningens bedömning: Staten bör ta ett långsiktigt ansvar för att etablera en över tid hållbar förvaltningsgemensam infrastruktur för grunddata och informationsutbyte som kommunerna kan ansluta sig till. För att uppnå full effekt av den förvaltningsgemensamma infrastrukturen krävs att även statliga och regionala aktörer ansluter sig.

20.5.2 Rättsligt beredningsorgan

Utredningens förslag: Regeringen tillsätter ett rättsligt beredningsorgan inom kommittéväsendet som får

i uppdrag att löpande ta fram beredningsunderlag för att anpassa gällande rätt så att den möjliggör accelererad digitalisering och förbättrad digital informationsförsörjning i kommunerna.

20.5.3 Stöd för kommunernas digitaliseringsarbete

Utredningens bedömning: DIGG bör ges i uppdrag att stödja kommunernas digitaliseringsarbete.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer de förslag som utredningen lagt men de är inte tillräckligt för att få en förändring. Exempelvis nämns bredbandsutbyggnaden i utredningen men det finns inget konkret förslag på att detta måste byggas ut i hela landet. Det är en förutsättning för allt annat digitalt arbete.

En annat förslag för att förbättra den digitala utvecklingen är att *satsa forskningsmedel* inom området. Man bör också avsätta, exempelvis genom statsbidrag, *införelsefrämjande åtgärder* för kommunerna.

Det är också viktigt att *systemutvecklingen sker från flera perspektiv* inte bara utvecklas för en typ av kommuner och sedan ”skalas ner” utan att man utgår från de olika kommunernas förutsättningar och tar fram anpassade system utifrån det. Vi har sett många exempel på när man utgår ifrån storstadskommuners problematik och förutsättningar och gör program för dem som man sedan försöker ”anpassa” till andra kommuner med varierat resultat.

Övriga förslag och bedömningar

20.6.1 Kommunernas klimat- och hållbarhetsarbete

Utredningens bedömning: Staten bör vidta åtgärder för att förenkla för kommunerna att ta del av de planeringsunderlag från statliga myndigheter som behövs för att kommunerna i deras arbete med översiktsplaner ska kunna bedöma risker på grund av klimatförändringar. Planeringsunderlagen bör tillhandahållas utan kostnad för kommunerna.

Regeringen bör ta initiativ till särskilda utbildnings- och kompetensförsörjningsinsatser för kommunerna för att stödja arbetet med frågor som rör klimat och miljö samt genomförandet av Agenda 2030.

20.6.2 Samverkan inom verksamhetsområden med betydande investeringsbehov

Utredningens förslag: Regeringen tar initiativ till en utredning om huruvida det finns behov av ändringar i speciallagstiftning om grundläggande infrastruktur, för att underlätta samverkan mellan kommuner.

20.6.3 Förstärkning av kommunernas planeringsprocesser genom flernivåsamverkan

Utredningens förslag: Regeringen ger Tillväxtverket i uppdrag att i samverkan med Boverket, Trafikverket och regionerna, stödja strategisk planering i kommunerna för hållbar utveckling i alla delar av landet. Syftet är ett förbättrat samspel och samarbete i lokala och regionala planeringsprocesser för att skapa attraktiva platser för medborgare, företagare och besökare.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi stödjer förslag om kommunernas klimat- och hållbarhetsarbete och genomförande av Agenda 2030

Vi stödjer förslag om samverkan och förstärkning av planeringsprocesser

20.6.4 Underlätta bostadsbyggande i kommuner med särskilt stora utmaningar

Utredningens bedömning: Regeringen bör vidta åtgärder för att underlätta finansieringen av bostadsbyggande i kommuner där fastigheters låga marknadsvärden negativt påverkar möjligheten att finansiera nybyggnationer. Regeringen bör också underlätta byggandet av bostäder genom förändringar av redovisningsregelverket.

HELA SVERIGE SKA LEVA KOMMENTAR:

Vi delar denna ståndpunkt. Vi är tacksamma att utredningen lyfter fram bristen och hinder för bostadsbyggande på landsbygden. För det saknas minst 50 000 bostäder i mer än 3 000 småorter och landsbygder i Sverige enligt Hela Sverige ska leva. Bristen på bostäder börjar bli en av landsbygdens akuta problem.

Främst för att klara den stora gruppen av äldre som behöver annan typ av bostad än det egna hem som de i regel bor i idag.

Problemen med den här typen av utredning, liksom de tidigare regionutredningar är att man inte kan isolera en nivå i samhället utan att fläta in de andra nivåerna i diskussionen. Här görs det i olika ansatser men förslagen ska enbart handla om kommunerna. Därför blir det en mer principiella förslag utan att mer i detalj gå in på olika sektorsområden eftersom det inte är utredningens mandat. Landsbygdskommitténs 75-punktsförslag (SOU 2017:1) skilde ut sig på ett föredömligt sätt i sin konkretisering att massor av åtgärder måste till för att få några effekter.

Eftersom just ordet kommun betyder vårt gemensamma – hade landsbygdssverige trots att utredningen skulle våga sig en mer omfattande diskussion om andra former av samarbete mellan kommunen och civilsamhället. Men detta avvisar utredningen genom att civilsamhällets förmåga och kapacitet inte är långsiktigt stabilt och hållbart.

Men det är faktiskt civilsamhällets aktörer i samspel med engagerade kommuner som idag står för majoriteten av den bostadsbyggande som nu sker på landsbygden. Då den skeva marknadsbedömningen gör det mer eller mindre omöjligt att få igång ett mer omfattande bostadsbyggande på landsbygden.

Utredningen beskriver insatser som staten gör och pekar på ett nytt stöd till byggemskaper (se förordning 2019:676) som baseras på civilsamhällets mobilisering. Denna satsning tar sin utgångspunkt i ett socialt vägval av bostadsbyggande som en motvikt till det mer industriella och marknadsorienterade vägvalet som har varit helt dominerande de senaste 20 åren.

Vi anser att den minimala satsning som staten gör och som utredningen pekar är början till en ny inriktning för socialt bostadsbyggande utan vinstintresse vilket är mycket välgörande. I Tyskland står byggemaskaper på många håll för närmare 40 procent av nybyggnationen i mindre upphandlingar om 20-40 bostäder. En rejäl satsning på detta med uppbyggnad av stödfunktioner och med viss finansiellt stöd skulle kunna vara ett långsiktigt vägval för landsbygdens byggande. Det stora Vinnovaprojektet ”Diversity” som slutförs 2020 av Föreningen för Byggemaskaper tillsammans med Coompanion, akademien och ett antal kommuner och regioner samt utställningen på Rian designmuseum i Falkenberg om ”en annan landsbygd” kan här ge god erfarenhet och inspiration.

Utredningen beskriver hur kommuner med en minskande befolkning kan under vissa förutsättningar få stöd av Statens Bostadsomvandlings AB (SBO) för att omvandla fastigheter till nya användningsområden, t.ex. till lägenheter för äldre. När SBO bildades 2004 tillförde regeringen 540 miljoner kronor i eget kapital. Bolagets verksamhet har hittills berört fastighetsomvandling/utveckling på ett 30-tal orter och omfattar totalt cirka 1 000 lägenheter och lokaler. Problemet är att det endast fått användas till ombyggnad och inte till nybyggnation. Nya medel kom i årets vårbudget på 300 miljoner kronor.

Vårt förslag är att SBO:s uppdrag utökas till att inkludera nybyggnation. Det skulle kunna vara ett verktyg för att få fler nya bostäder på landsbygden för främst äldre över 55+. Det kräver dock ett ägartillskott av staten på någon eller några miljarder.

Förutom SBO finns en statlig kreditgaranti för byggande av egnahem eller hyresbostäder. Boverket ansvarar för prövning och utbetalning av kreditgarantin som skrivs mellan långgivaren och Boverket. Vår erfarenhet är att denna typ av garantier har haft en ytterst begränsad effekt vilket också den parlamentariska landsbygdskommittén menade. Därför föreslog landsbygdskommittén att regeringen skulle utreda om långgivning till boende i landsbygderna kan underlättas genom införande av särskilda landsbygdslån för byggande av olika typer av bostäder i landsbygderna.

Med anledning av detta gav regeringen i september 2019 Bokföringsnämnden i uppdrag att se över nämndens allmänna råd till 4 kap. årsredovisningslagen (1995:1554) rörande redovisningen av anskaffningsvärde, avskrivning och nedskrivning av materiella anläggningstillgångar. I Boverkets rapport ”Finansiering av ny- och ombyggnad av bostäder på landsbygden” (2019:11.30) begränsades stödet till egna hem inte till andra typer av bostäder utifrån de direktiv som regeringen gett Boverket. Det finns i princip inget nytt i den förordning som kommer att gälla från den 1 juni.

Det reella problemet om markvärdesbedömningen gör inte Boverket något med hänvisning till EU-rätten. Här ser vi än en gång hur stereotypt man ser på behovet av bostäder på landsbygden där man fokuserar på egna hem, medan det finns av behov av alla typer av bostäder, inte minst hyresbostäder för den stora gruppen äldre.

Även om Kommunutredningen belyst bostadsfrågan så finns det inga konkreta åtgärder för att förbättra de små kommunerna och landsbygdens bostadsbehov